

Ὁ ξεπεσμός καὶ ἡ ὑποτέλεια δὲν ἀρμόζουν στὸν ἄνθρωπο!*

ΠΡΩΤ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΙΔΗΣ**

*«Τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ Θεὸς τὰ
νῦν παραγγέλλει τοῖς ἀνθρώποις πᾶσι πανταχοῦ μετανοεῖν,
διότι ἔστησεν ἡμέραν ἐν ἧ ἔμελλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν
δικαιοσύνῃ ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὤρισε, πίστιν παρασχὼν πᾶσιν ἀνα-
στήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν».*

(Πράξ. 17, 30-31).

Ὁ ξεπεσμός καὶ ἡ ὑποτέλεια δὲν ἀρμόζουν στὸν ἄνθρωπο! Ὁ ἄνθρωπος πλάστηκε νὰ εἶναι ἐλεύθερος. Στὸν Ἀδάμ, δηλαδή στὸν κοῖκό ἄνθρωπο, δόθηκε τὸ προνόμιο νὰ συνδιαλέγεται μὲ τὸν Θεὸ πρόσωπο πρὸς πρόσωπο. Στὸ πλᾶσμα χαρίστηκε ἡ πλάση δλάκερη γιὰ νὰ τὴ διαφεντεύει εὐχαριστιακά. Μέχρι ποὺ θέριψε μέσα του ἡ ἀλαζονεία· καὶ τὸν κυρίευσε· καὶ πίστεψε ὅτι δὲν χρειάζεται πιά τὸν Θεό· ὅτι μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ ἴδιος Θεὸς χωρὶς τὸν Θεό. Ἀπὸ τότε ἡ ἀνθρωπότητα πορεύεται μέσα στοὺς αἰῶνες ὑποτελὴς στὶς τραγικὲς ἐπιπτώσεις τῆς κακοδιαχείρισης τῆς ἐλευθερίας. Τὸ ἀφύσικο καὶ τὸ φθαρτὸ ἔγιναν τὰ μέτρα ποὺ καθορίζουν τὴν ὑπαρξιακὴ μας ὑποταγὴ στὴν ἀναγκαιότητα. Ὁ χαρισματικὸς βίος ὑποβαθμίστηκε σὲ ἀγῶνα ἐπιβίωσης.

Ἡ ἱστορικὴ πορεία τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων φέρει βαθεῖα τὰ σημάδια τῆς διαρραγῆς τῆς σχέσης τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεὸ καὶ μὲ τὸν ἄλλον ἄνθρωπο. Ἡ ἱστορία γράφεται πιά «ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου» (Μτ. 4, 16). Ὁ θάνατος σημαδεύει καὶ δυναστεύει κάθε μορφὴ ζωῆς καὶ δημιουργίας. Αὐτὴν τὴν τραγωδίαν τοῦ ἐκούσιου ξεπεσμοῦ ἡ θεολογία περιγράφει μὲ μιὰ καὶ μόνο πικρὴ

* Ὁμιλία στὸν Ἱερὸ Βράχο τῆς Ἀκροπόλεως στὶς 29 Ἰουνίου 2011.

** Ὁ π. Ἀδαμάντιος Αὐγουστίδης εἶναι Ἄν. Καθηγητὴς στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ Διευθυντὴς τοῦ Ἰδρύματος Ποιμαντικῆς Ἐπιμορφώσεως τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν.

λέξη: τὴν ὀνομάζει «Πτώση». Ὁ ἄνθρωπος εἶναι πιά πεπτωκῶς καὶ μαζί του «πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν» (Ρωμ. 8, 2). Ὁ ἄνθρωπος ξέπεσε καὶ ἡ κτίσις ὀλόκληρη τὸν ἀκολούθησε στὴν πτώση του. Ἐκτοτε ἡ Οἰκουμένη ἀγωνίζεται νὰ ξαναβρεῖ τὴ χαμένη ποιότητα τοῦ χαρισματικοῦ βίου. Ἀναζητᾷ τρόπους νὰ ξεπεράσει τὶς θλιβερὲς συνέπειες τοῦ ξεπεσμοῦ. Πασίχει νὰ βρεῖ τρόπους γιὰ νὰ ἀποκατασταθεῖ καὶ πάλι ἡ ἀμεσότητα τῆς σχέσης μὲ τὸ Θεὸ καὶ ἡ ἐνότητα μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Καὶ πάνω ἀπὸ ὅλα, ποθεῖ καὶ ὀνειρεύεται νὰ πάψει ὁ θάνατος νὰ καταπίνει τὴ ζωὴ καὶ νὰ ἐξουσιάζει τὴν ἀνθρώπινη ὕπαρξη. Ἐκτοτε ἡ παγκόσμια ἱστορία πορεύεται ἀπὸ κρίση σὲ κρίση. Τὰ λαμπρὰ ἐπιτεύγματα κάθε ἐποχῆς ἀκολουθοῦν καταστροφές, πίσω ἀπὸ τὶς ὁποῖες κρύβονται σχεδὸν πάντοτε συγκεκριμένες ἐπιλογὲς φιλανθρῶν ἰδιοτέλειαι.

Στὸ διάβα τῶν αἰῶνων ὁ ἄνθρωπος προσπάθησε νὰ ἀποκαταστήσει τὴ σχέση του μὲ τὸ Θεό. Καὶ παραμένοντας ἐγκλωβισμένος στοὺς περιορισμοὺς τῆς φθαρτότητάς του δημιούργησε θεοὺς κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωση τοῦ θνητοῦ ἑαυτοῦ του. Κατασκεύασε θρησκείες μὲ κριτήρια τὶς ἀνάγκες του, τοὺς φόβους του, τὶς ἐνοχές του ἢ τὶς ὠφελιμιστικὲς κοντόφθαλμες προσδοκίες του. Οἱ ἄνθρωποι ὅλων τῶν ἐποχῶν ἐνῶ γνώρισαν τὸν Θεό, δὲν τὸν τίμησαν ὡς Θεὸ οὔτε τὸν εὐχαρίστησαν, ἀλλὰ μὲ τὶς σκέψεις τοὺς παραδόθηκαν σὲ μάταια πράγματα καὶ σκοτίσθηκε ἡ ἀνόνη διάνοιά τους. Ἐνῶ ἔλεγαν ὅτι εἶναι σοφοί, ἔγιναν μωροί, «καὶ ἥλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνας φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἐρπετῶν»¹. Κι ἔτσι κύλισαν οἱ αἰῶνες. Καὶ οἱ θρησκείες ἔγιναν καὶ συνεχίζονται νὰ γίνονται μέσο καὶ δικαιολογία γιὰ νὰ διαιωνίζεται ἡ βία, ἡ ἀντιπαλότητα, ὁ δικασμός, οἱ δεισιδαιμονίες καὶ ἡ μοιρολατρία. Χωρὶς τὸν Χριστό, –χωρὶς ἀληθινὴ καὶ οὐσιαστικὴ σχέση μὲ τὸν Χριστό· δηλαδὴ ἐκτὸς Ἐκκλησίας–, κάθε ἀπόπειρα κοινωνίας μὲ τὸν Θεὸ γίνεται στὸ τέλος εἰδωλολατρία καὶ ἡ ἐλπίδα γιὰ ἀγάπη καὶ ἐνότητα μεταξὺ τῶν λαῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων σβήνει καὶ μετατρέπεται σὲ ἔχθρα καὶ θρησκευτικὸ φανατισμό.

Χωρὶς τὸν Χριστό καὶ ἡ πιὸ καλοπροαίρετη φιλοθεΐα ἐκκίπτει ἀργὰ ἢ γρήγορα σὲ εἰδωλολατρικὸ ὠφελισμό καὶ ἡ φιλαδελφεία συρρικνώνεται στὰ ἔως

1. Ρωμ. 1, 21-23: «γνόντες τὸν Θεὸν οὐκ ὡς Θεὸν ἐδόξασαν ἢ εὐχαρίστησαν, ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδιά· φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν, καὶ ἥλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνας φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἐρπετῶν».

θανάτου ασφυκτικά όρια τῆς ιδιοτελοῦς φιλαυτίας. Στὸ διάβα τῶν αἰώνων ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ νὰ ἀποκαταστήσει τὴν ἀγαπητικὴ συνύπαρξη τῶν ἀνθρώπων. Ἀγωνίζεται ἀπεγνωσμένα νὰ ἀνακαλύψει πῶς θὰ ξαναβροῦν οἱ ἄνθρωποι τὴ χαμένη ἐνότητα τῆς κοινῆς τους φύσης. Οἱ ἄνθρωποι πασχίζουν νὰ ἐφεύρουν τρόπους ὥστε νὰ πάψουν νὰ ἀλληλοσπαράζονται καὶ νὰ κατορθώσουν νὰ ζήσουν εἰρηνικὰ καὶ μὲ ὁμόνοια. Ψάχνουν λύσεις γιὰ νὰ πάψει ὁ ἄνθρωπος νὰ εἶναι λύκος γιὰ τὸν ἄλλο ἄνθρωπο². Νὰ μὴν εἶναι ὁ ἕνας ἡ κόλαση τοῦ ἄλλου³. Ἡ παγκόσμια ἱστορία βρίθεται ἀπὸ ἀτέρμονες προσπάθειες διατυπώσεως φιλοσοφικῶν προτάσεων, δημιουργίας κοινωνικῶν συστημάτων καὶ πολιτικῶν καὶ ἰδεολογικῶν σχεδιασμῶν· ἀπὸ ἐπαναστάσεις καὶ ἐνθουσιαστικὰ κινήματα πὸ ὑπόσχονται λύσεις καὶ ὑπερβάσεις τῆς δυστυχίας πὸ ἐπιφέρει ἡ ἐκμετάλλευση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο καὶ ἡ ἀλαζονικὴ διαχείριση τοῦ περιβάλλοντος.

Πέρα ἀπὸ τὰ πεδία τῶν μαχῶν, πίσω ἀπὸ τὶς αἱματοβαμμένες ἀπόπειρες ἀλλαγῆς τοῦ κόσμου, πίσω ἀπὸ τὰ πολιτικὰ συστήματα καὶ τὶς ἰδεολογίες, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ πίσω ἀπὸ τὴν τρομοκρατία καὶ τὰ κάθε λογῆς ἀπολυταρχικὰ καθεστώτα, κρύβονται συνήθως μεγαλόπνοες ἰδέες καὶ μεγαλόστομες προτάσεις ὀραμάτων συλλογικῆς εὐτυχίας. Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, γνήσιο τέκνο τοῦ νεωτερικοῦ ἀνθρωποκεντρισμοῦ, πίστεψε ὅτι ἀφοῦ ἀπέκτησε γνώσεις καὶ τεχνολογία, ἀφοῦ λαλεῖ «*ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων*» (Α΄ Κορ., 13, 1), ἀφοῦ ἔχει πιά τὴ δύναμη καὶ τὴν τεχνολογία ὥστε ἀκόμη καὶ «*ὄρη μεθιστάνειν*» (Α΄ Κορ., 13, 2) δὲν χρειάζεται πιά τὸν Θεό. Καὶ ξέχασε ὅτι ὅλα αὐτὰ χωρὶς ἀγάπη τρέφουν τὴν ἀλαζονεία καὶ ὁ ἄνθρωπος κατανατᾷ «*χαλκὸς ἡχῶν ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον*» (Α΄ Κορ., 13, 1). Ὅμως αὐτὴ εἶναι ἡ ὠμὴ ἀλήθεια: «*Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἡχῶν ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον. Καὶ ἐὰν ἔχω προφητείαν καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν, ὥστε ὄρη μεθιστάνειν, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν εἶμι*» (Α΄ Κορ., 13, 1-2). Μὲ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἀλαζουσα ὑπεροψία οἱ σοφοὶ τοῦ κόσμου διακήρυξαν ὅτι ὁ Θεὸς πέθανε. «*Τί*

2. TITUS MACCIUS PLAUTUS, *Asinaria* (495) (The comedy of asses, a play in English and Latin - Latin Edition), Kindle Edition: «*lupus est homo homini*». T. Hobbes, *De Cive* (1642) (the citizen), R. Royston, London, 1651: «*Man to Man is an arrant Wolfe*».

3. SARTRE J.- P., «*Huis clos*», *suivi de "Les Mouches"* (1947), Gallimard, Paris 2000, 93: «*L'enfer, c'est les autres*» («*ἡ κόλαση εἶναι οἱ ἄλλοι*»).

ἄλλο εἶναι λοιπὸν αὐτὲς οἱ ἐκκλησίες παρὰ οἱ τάφοι καὶ τὰ μνήματα τοῦ Θεοῦ;⁴ ἀναρωτιέται ὁ κοσμικὸς προφήτης τοῦ θανάτου τοῦ Θεοῦ.

Τὶς συνέπειες αὐτῶν τῶν ἐπιλογῶν τὶς ζήσαμε καὶ τὶς ζοῦμε ὄλο καὶ πιὸ ὀδυνηρά. Πῶς ἀλλιῶς ἐρμηνεύονται οἱ διαρκεῖς πόλεμοι, ἡ φτώχεια, ἡ ἐκμετάλλευση καὶ ἡ μηδενιστικὴ ἐξαθλίωση τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης; Τί ἄλλο ὑποδεικνύει ἡ κρίση ποὺ διέρχεται σήμερα ὁ τόπος μας καὶ ὁ κόσμος ὀλάκερος παρὰ τὴν ἀποτυχία τῶν ἰδεολογικῶν καὶ τῶν πολιτικο-οἰκονομικῶν συστημάτων; Δὲν εἶναι ὅλα ὅσα βιώνουμε μιὰ χειροπιαστὴ ἀπόδειξη γιὰ τὸ ποῦ ὀδηγεῖ ἡ φίλαυτη καὶ ἐγωκεντρικὴ διαχείριση τοῦ ἀνθρώπινου βίου; Ὅσα συμβαίνουν γύρω μας δὲν κραυγάζουν περὶ τῶν συνεπειῶν τῆς ἀπληστίας; Δὲν μαρτυροῦν περὶ τῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἀναλώσιμης παραγωγικῆς μονάδας καὶ μόνο; Δὲν διδάσκουν περὶ τῶν συνεπειῶν τῆς ὑπερίσχυσης τῆς φιλαυτίας ἐπὶ τῆς φιλαδελφείας καὶ τῆς φιλανθρωπίας; Ποιὸς μπορεῖ, λοιπὸν, νὰ ἀμφισβητήσῃ ὅτι βρισκόμαστε στὸ τέλος μίας ἐποχῆς; Ποιὸς δὲν βλέπει ὅτι ὁ πολιτισμὸς μέσα στὸν ὀποῖο ἀναπτυχθήκαμε, οἱ ἰδεολογίες ποὺ καθόρισαν τὴν ἰστορικὴ μας πορεία, οἱ οἰκονομικὲς καὶ κοινωνικὲς θεωρίες ποὺ προσδιόρισαν τὸν τρόπο τοῦ βίου μας σχεδὸν ὀλοκλήρωσαν τὸν ἰστορικὸ τους κύκλο καὶ τώρα πιά ἀδυνατοῦν νὰ διαλεχθοῦν δημιουργικὰ μὲ τὸν κόσμο ποὺ ἔρχεται καὶ νὰ προτείνουν λύσεις στὰ προβλήματα ποῦ σωρευτήκαν; Τί θὰ εἶχαμε ἄραγε νὰ ἀπολογηθοῦμε στὸν ἀπόστολο Παῦλο ἂν στεκόταν πάλι ἐδῶ ἀνάμεσά μας καὶ ἐπαναλάμβανε κοιτώντας μας κατάματα: «*Τοῦτο δὲ γίνωσκε, ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐνοστήσονται καιροὶ χαλεποί· ἔσονται γὰρ οἱ ἄνθρωποι φίλαυτοι, φιλάργυροι, ἀλαζόνες, ὑπερήφανοι, βλάσφημοι, γονεῦσιν ἀπειθεῖς, ἀχάριστοι, ἀνόσιοι, ἄστοργοι, ἄσπονδοι, διάβολοι, ἀκρατεῖς, ἀνήμεροι, ἀφιλάγαθοι, προδόται, προπετεῖς, τετυφωμένοι, φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι, ἔχοντες μόρφωσιν εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἡρημένοι*» (Β' Τιμ. 3, 1-5); Πῶς θὰ ἀντιμετωπίζαμε τὸν ἀπόστολο τῶν ἔθνῶν σήμερα, ἂν πάνω σ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν βράχο, ὅπως πρὶν ἀπὸ εἴκοσι αἰῶνες, ἔλεγε καὶ πάλι: «Ὁ Θεὸς παραγγέλλει τώρα σὲ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, παντοῦ, νὰ μετανοήσουν, γιὰτί ὀρισε μιὰ μέρα, κατὰ τὴν ὀποία θὰ κρίνει τὴν οἰκουμένη μὲ δικαιοσύνη μέσῳ ἑνὸς ἀνδρα ποὺ ὀρισε ὁ ἴδιος. Καὶ ἔδωσε πειστικὴ ἀπόδειξη γι' αὐτὸ σὲ ὄλους,

4. NIETZSCHE F., *The Gay Science* (1882, 1887), (ed. - trans.) W. Kaufmann, Vintage, New York, 1974, 182: «What after all are these churches now if they are not the tombs and sepulchers of God?».

ἀνασταίνοντάς τον ἀπό τοὺς νεκρούς» (Πράξ. 17, 30-31). Μήπως καὶ πάλι, ὅπως καὶ τότε, πολλοὶ θὰ γυρίζαμε τὴν πλάτη ἐπαναλαμβάνοντας κι ἐμεῖς μὲ τὴν σειρά μας: «*Ἀκουσόμεθά σου πάλιν περὶ τούτου*» (Πράξ. 17, 32); Καὶ τοῦτο ὄχι διότι μᾶς διαφεύγει ὅτι ὁ θάνατος παραμένει ὁ μεγαλύτερος καὶ ὁ ἔσχατος ἐχθρός. Ἄλλὰ διότι ἡ ἄλλη ἀλαζονικὴ φαντασίωση τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ὅτι καὶ ὁ θάνατος μορεῖ νὰ νικηθεῖ μὲ τὴ δύναμη τῆς ἐπιστήμης.

Ἔτσι τὰ ὄντως θαυμαστὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας καὶ οἱ ἐντυπωσιακὲς καὶ ἀπολύτως εὐεργητικὲς προόδους καὶ ἀνακαλύψεις τῆς Ἰατρικῆς καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιστημῶν τῆς ὑγείας, ἀντὶ νὰ γίνονται ἀφορμὴ δοξολογίας καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς Τὸν Δοτήρα παντὸς ἀγαθοῦ «*ὕπερ πάντων ὧν ἴσμεν καὶ ὧν οὐκ ἴσμεν, τῶν φανερῶν καὶ ἀφανῶν εὐεργεσιῶν τῶν εἰς ἡμᾶς γενημένων*»⁵, χρησιμοποιοῦνται γιὰ νὰ θρέφουν τὶς ψευδαισθήσεις παντοδυναμίας καὶ ψευτο-αὐτάρκειας. Κι ἔτσι παραμένουμε ταλαίπωροι καὶ ταυτοχρόνως πολὺ ἐγωιστὲς γιὰ νὰ τολμήσουμε νὰ ἐπαναλάβουμε μαζί μὲ τὸν ταπεινὸ καὶ γι' αὐτὸ μέγα Παῦλο: «*Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος! τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;*» (Ρωμ. 7, 24). Ὅμως ὅλα τὰ ψέματα τελειώνουν κάποτε. Τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ἤδη ὄρατὸ καὶ τὸ αὐριό ἀγνωστο. Καὶ τώρα τί κάνουμε; Τώρα ποῦ νὰ στραφοῦμε; Τώρα πῶς νὰ πορευτοῦμε;

Ἄς τολμήσουμε λοιπὸν νὰ ἐγκαταλείψουμε γιὰ μιὰ στιγμή τὶς συλλογικὲς μας ψευδαισθήσεις αὐτάρκειας καὶ παντοδυναμίας. Ἄς ἀφήσουμε γιὰ μιὰ στιγμή τὴν ὑπαρξή μας ἀνοικτὴ στὸ πέρα καὶ τὸ πάνω ἀπὸ μᾶς. Ὁ ἥλιος γέρνει στὴ Δύση. Ἡ γιορτινὴ μέρα τελειώνει. Ἡ ἐποχὴ μας τελειώνει. Νοιώστε τὴν ἀπαλὴ αὔρα τοῦ ἀνέμου ποῦ φυσᾷ στὸν εὐλογημένο αὐτὸ τόπο καὶ ἀφήστε τὴν αὔρα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νὰ ἀγγίξει τὶς καρδιές σας. Καὶ τότε ὁ καθένας μας θὰ καταλάβει ὅτι, παρὰ τὴν ὑπαρξιακὴ δουλειά ποῦ προσπαθεῖ ἄσκηνα νὰ μᾶς ἐπιβληθεῖ, τὸ ἅγιο Πνεῦμα «*ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει*» (Ἰω. 3, 8). Ἀπὸ αὐτὸ τὸ βῆμα, ὅπου ὁ ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν μίλησε γιὰ πρώτη φορὰ στοὺς Ἀθηναίους περὶ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ἀπὸ αὐτὸν ἐδῶ τὸν βράχο ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἰστάμενος ὁ Πρῶτος μετὰ τὸν Ἔνα θρυμμάτισε μὲ τὸν λόγο τοῦ τὸ βραχῶδες τῆς πλανημένης θρησκευτικότητας γιὰ νὰ ἀναβλύσει φρέσκο τὸ νερὸ τῆς ἀληθινῆς πί-

5. ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, *Θεία Λειτουργία*, ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ Π., *Αἱ τρεῖς Λειτουργίαι κατὰ τοὺς ἐν Ἀθήναις κώδικας*, Ἀδελφότης Θεολόγων ὁ Σωτήρ, Ἀθῆναι, 1982, σελ. 105.

στης, ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιο βράχο ἐπιτρέψτε μου, ὄχι ὡς ἐγώ, ἀλλὰ ὡς φωνὴ τῆς Ἐκκλησίας πὸν τιμητικὰ ἀνέθεσε στὴν ἐλαχιστότητά μου νὰ σᾶς ἀπευθύνω σήμερα τὸν λόγο, νὰ θυμίσω στὴν ἀγάπη σας ὅτι ὁ θάνατος ἔχει νικηθεῖ! Νὰ σᾶς πῶ ὅτι τὸν Θεὸ πὸν μᾶς ἀποκάλυψε ὁ πρόων Σαῦλος καὶ μετὰ τὴν Δαμασκὸ Παῦλος «οὐ μακρὰν ἀπὸ ἐνὸς ἐκάστου ἡμῶν ὑπάρχοντα» (Πράξ. 17, 27) καλοῦμαστε νὰ γνωρίσουμε πάλι, ἀφοῦ γιὰ πολλοὺς παραμένει, ἢ ξαναέγινε, ὁ «ἄγνωστος Θεός».

Ἐπιτρέψτε μου νὰ σᾶς προσκαλέσω ἐκεῖ ὅπου ὅλα τὰ τραγικὰ ἐρωτήματα πὸν θέτει ἡ κλυδωνιζόμενη καὶ δοκιμαζόμενη ἐποχὴ μας βρίσκουν ἀπαντήσεις ἔμπρακτες καὶ σαρκωμένες. Ἐλάτε νὰ συναντηθοῦμε ἐκεῖ πὸν ὁ Θεὸς ὁρᾶται ἀοράτως καὶ μετέχεται ἀμεθέκτως. Ἐκεῖ ὅπου, ὅταν εἴμαστε συνηγμένοι ἐπὶ τὸ αὐτό, ὁ Χριστὸς βρίσκεται ἀνάμεσά μας. Ἐκεῖ ὅπου δὲν φανταζόμαστε καὶ δὲν σχηματοποιοῦμε κάποιον διανοητικὰ κατασκευασμένο θεὸ γιὰ νὰ ἱκανοποιήσουμε τὶς ψυχολογικὲς ἢ τὶς θρησκευτικὲς μας ἀνάγκες ἀλλὰ συναντᾶμε τὸν ἀληθινὸ Θεὸ πὸν μᾶς τρέφει μὲ τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα Του. Ἐλάτε ἐκεῖ, ὅπου ἔρχεται πρῶτος Αὐτὸς νὰ μᾶς συναντήσει. Διότι «Αὐτὸς ἡμῶν ἠράσθη πρῶτος. ... Ἐχθρῶν καὶ πολεμίων ὑπαρχόντων. ... (καὶ) οὐκ ἠράσθη μόνον ἀλλὰ καὶ ἠτιμάσθη ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἐρραπίσθη καὶ ἐσταυρώθη καὶ ἐν νεκροῖς ἐλογίσθη. (καὶ) Διὰ τούτων ἀπάντων τὸν περὶ ἡμᾶς αὐτοῦ παρέστειεν ἔρωτα»⁶.

Καὶ ἔτσι, βρίσκοντας τὸν τόπο καὶ τὸν τρόπο τῆς προσωπικῆς μας σχέσης μὲ τὸν Θεό, ἐνωμένοι μαζί Του στὴν Θεία Εὐχαριστία, βρίσκουμε ταυτοχρόνως καὶ τὸν πρὸ ἄμεσο τρόπο ἀποκατάστασης τῆς χαμένης ἐνότητας τῶν ἀνθρώπων. Διότι τότε «εἷς ἄρτος, ἐν σῶμα οἱ πολλοὶ ἐσμεν· οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἐνὸς ἄρτου μετέχομεν» (Α΄ Κορ. 10, 17). Διότι μέσα στὴν Θεία Λειτουργία μαθαίνουμε τὰ ὅρια τῆς ἀληθινῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀγαπητικῆς συνύπαρξης. Διότι ἐκεῖ

6. ΦΩΤΙΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, *Fragmenta in epistulam ad Romanos*, K. Staab, *Pauluskommentar aus der griechischen Kirche* (1933), Aschendorff, Münster, 1984, 493: «ἀλλὰ πόθεν ὁ θεῖος ἔρος ἐκείνος ἐκκέχεται καὶ ὅλην ἐμπεριείληφε τὴν ἡμῶν καρδίαν; Ἐκ τοῦ παναγίου πνεύματος τοῦ δοθέντος ἡμῖν, ὥστε τὸ ὅλον τῆς ἄνω χάριτος. Ἀλλὰ καὶ χρεωστοῦμεν ὑπερεῶν αὐτοῦ, κἂν τί δέοι παθεῖν, μὴ ἀφίστασθαι τοῦ πρὸς αὐτὸν ἔρωτος. Διὰ τί; Ὅτι αὐτὸς ἡμῶν ἠράσθη πρῶτος. Καὶ τότε τίνων; Ἐχθρῶν καὶ πολεμίων ὑπαρχόντων. Εἶδες ὑπερβολὴν, εἶδες πόσον τὸ χρέος. πρόσθετε καὶ τὸ ἔτι μείζον· οὐκ ἠράσθη μόνον ἀλλὰ καὶ ἠτιμάσθη ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἐρραπίσθη καὶ ἐσταυρώθη καὶ ἐν νεκροῖς ἐλογίσθη. Διὰ τούτων ἀπάντων τὸν περὶ ἡμᾶς αὐτοῦ παρέστειεν ἔρωτα».

ὁ ἄλλος γίνεται συνδαιτυμόνας στήν κοινή τράπεζα μετοχῆς στοῦ Θεῖο καί δέν εἶναι πιά κόλαση ἀλλά ἀδελφός καί ἀδελφή. Ἐκεῖ, στόν τόπο καί τόν χρόνο τῆς εὐλογημένης βασιλείας τοῦ Πατρὸς καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, στοῦ πλαίσιο πού ὀρίζει ἡ λατρευτική εὐχαριστιακή σύναξη τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ἡ φιλαυτία καί ἡ ἰδιοτέλεια δέν ἔχουν μέρος νά σταθοῦν καί τρόπο νά ἐπιβιώσουν. Διότι ἐκεῖ ἡ θυσιαστική ἀγάπη ὀρίζει ἀπόλυτα τὸ ἦθος καί τὸν τρόπο τῆς συνάντησης μὲ τὸν ἄλλο. Κι ὅλα αὐτὰ γιατί γνωρίζουμε, καί ἐκεῖ τὸ ἐπιβεβαιώνουμε συνεχῶς, ὅτι ὁ θάνατος ἔχει νικηθεῖ. Ὁ Χριστὸς εἶναι ἀναστημένος καί τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ. Ἡ πίστη τῶν ἀνθρώπων δέν εἶναι πιά χωρὶς νόημα καί τὸ κήρυγμα τῆς ἐκκλησίας δέν εἶναι κούφια λόγια. Ὑπάρχει ἐλπίδα. Ὑπάρχει μέλλον. Ὑπάρχει τὸ πού νά στρέψουμε τὸ βλέμμα μας. Ὑπάρχει τὸ πῶς νά πορευτοῦμε. Ὑπάρχει τὸ τί πρέπει νά κάνουμε. Ὑπάρχει μία ζωντανὴ παράδοση πού δείχνει πῶς ἡ ἀλήθεια γίνεται τρόπος ζωῆς καί πῶς ἡ πίστη γεννᾷ ἦθος καί πολιτισμό. Κοντολογίς, πῶς ἡ ζωὴ νικά τὸν θάνατο. Ἔτσι ζήσαμε καί ἐπιβιώσαμε σὲ αὐτὸν ἐδῶ τὸν τόπο σὲ δύσκολους καιροὺς καί ἔτσι θὰ ξαναβροῦμε τὸν δρόμο μας γιὰ τὸ μέλλον.

Ὅταν τὸ 1964, δηλαδὴ πάλι σὲ καιροὺς δύσκολους, ὁ Γ. Σεφέρης ἀναγορεύτηκε σὲ ἐπίτιμο διδάκτορα ἀπὸ τὴν Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τῆς Θεσσαλονίκης, εἶπε μεταξὺ ἄλλων: «Εἴμαστε ἓνας λαὸς μὲ παλικάρισμα ψυχῆ, πού κράτησε τὰ βαθιὰ κοιτάσματα τῆς μνήμης του σὲ καιροὺς ἀκμῆς καί σὲ αἰῶνες διωγμῶν καί ἀδειων λόγων. Τώρα πού ὁ τριγυρινὸς μας κόσμος μοιάζει νά θέλει νά μᾶς κάνει τρόφιμους ἐνὸς οἰκουμενικοῦ πανδοχείου, θὰ τὴν ἀπαρνηθοῦμε ἄραγε αὐτὴ τὴ μνήμη; Θὰ τὸ παραδεχθοῦμε τάχα νά γίνουμε ἀπόκληροι; Δὲν γυρεύω μῆτε τὸ σταμάτημα, μῆτε τὸ γύρισμα πρὸς τὰ πίσω, γυρεύω τὸ νοῦ, τὴν εὐαισθησία καί τὸ κουράγιο τῶν ἀνθρώπων πού προχωροῦν ἐμπρός».

Οἱ ἄνθρωποι τῆς Ἐκκλησίας εἶναι αὐτοὶ πού ἐμπνέονται ἀπὸ τὰ ἔσχατα καί ἔτσι ἔχουν τὸ κουράγιο νά προχωροῦν πάντα ἐμπρός. Παρὰ τὴν πολλαπλότητα καί τὴν περιπλοκότητα ὧσων ὑπέθαλψε ἡ ἐπινόηση ἢ ἐκ γενετῆς ἐπιθανάτια ἀγωνία τοῦ πεπρωκότος ἀνθρώπου γιὰ νά διασκεδάσει τὸ ἄγος του, τὸ θεμελιῶδες ζήτημα παραμένει συγκλονιστικὰ ἀπλό: ἐὰν ὁ Χριστὸς δέν εἶχε ἀναστηθεῖ, τότε ἡ πίστη μας θὰ ἦταν χωρὶς νόημα καί ἐμεῖς θὰ εἴμαστε «ἐλεινότεροι πάντων ἀνθρώπων»⁷. Ὅμως, ὅταν ἡ νοσταλγία γιὰ τὴν ἀληθινὴ ζωὴ ξεπεράσει

7. Α' Κορ. 15, 19: «Εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἠλικιώτετες ἐσμὲν ἐν Χριστῷ μόνον, ἐλεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμὲν».

τὴ λήθη, σὴν ὅποια καταφεύγουμε γιὰ νὰ ἀντέξουμε τὴν ὀδυνηρὴ μας καθημερινότητα, τότε δὲν μένει παρὰ νὰ ἀναζητήσουμε ξανὰ τὸ κέντρο τῆς ζωῆς μας. Τὴ μετοχὴ μας στὸ μέγα μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας. Νὰ ζήσουμε μὲ ἥθος εὐχαριστιακό. Τότε μποροῦμε νὰ προσπαθήσουμε νὰ ἀγαπήσουμε. Διότι «Ὑμεῖς γὰρ ἐπ’ ἐλευθερίᾳ ἐκλήθητε, ἀδελφοί· μόνον μὴ τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἀφορμὴν τῆ σαρκί, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις» (Γαλ. 5, 13). Διότι δὲν ὑπάρχει πὰ θάνατος. Διότι κι ὁ θάνατος εἶναι πὰ γεμᾶτος ἀπ’ τὸν Θεό. Διότι ὁ Θεός «ἔσπασεν ἡμέραν ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὤρισε, πίστιν παρασχὼν πᾶσιν ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν» (Πράξ. 17, 30-31). Ὁ Ἰησοῦς εἶναι ἀναστημένος καὶ «τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ’ οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει· οὕτως ἐστὶ πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Πνεύματος» (Ἰω. 3, 8). Φερόγοντας ἀπόψε ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἁγιασμένο τόπο ἃς κρατήσουμε σὴν καρδιά μας πολύτιμο φυλακτὸ τὴν παραίνεση τοῦ διδασκάλου τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Οἰκουμένης: «Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες, καὶ μὴ ᾗ ἐν ὑμῖν σχίσματα, ἥτε δὲ κατηγορισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ νοῦ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ» (Α΄ Κορ. 1, 10).